

Jozef Klimko, Slovenská republika rád /Pokus o socialistickú štátnosť/, Pravda, Bratislava 1979, 216 stran

Mezi publikacemi věnovanými šedesátému jubileu Slovenské republiky rád výrazně vyniká monografie docenta právnické fakulty University Komenského v Bratislavě JUDr. Jozefa Klimka CSc.

Je to knížka i pro široký okruh čtenářů zajímavá, atraktivně a v nejlepším smyslu slova populárně napsaná. Autorovi se podařilo dílo, které není jen důstojnou oslavou výročí, ale které zcela jistě je schopno po řadu let plnit úlohu vědecko-popularizační a politicky výchovnou na Slovensku i v českých zemích. Uvážíme-li všeobecný nedostatek přístupné literatury na toto téma a trvalou potřebu propagace prvního pokusu o socialistickou štátnost v Československu, zejména pro dorůstající generace, litujeme poměrně malého nákladu (4500 exemplářů), v němž kniha vyšla.

Bez ohledu na svoji populárnost a propagandistickou hodnotu je kniha Jozefa Klimka především solidním vědeckým dílem, zpracovaným metodou marxistické historické analýzy a respektujícím historiografické techniky. Autor uvádí skoro stovku titulů použité literatury, prostudoval domácí i zahraniční dobový tisk a zejména samostatně zpracoval řadu archivních fondů, z nichž uvádí do vědeckého oběhu mnoho nových informací, plasticky doplňujících dosavadní obraz Slovenské republiky rád. Text monografie je všestranně doložen archivními dokumenty a odbornou literaturou a také bohatě komentován (108 stran vlastního textu má 204 poznámek). Seriózní ráz práce dovršuje takřka stostránková příloha dokumentů, které jsou vhodně vybrány a pečlivě reprodukovány; podobně se uplatňuje i příloha fotografií.

Monografie Jozefa Klimka má pět kapitol, jejichž obsah tvoří dvě základní části: první (kapitoly I. až IV.) o předpokladech a podmínkách vzniku Slovenské republiky rád, druhou (kapitola V.) o Slovenské republice rád.

Předpoklady a podmínky vzniku Slovenské republiky rád - mezinárodní a vnitřní, ekonomické, sociální, politické, vojenské atd. - jsou komplexně a široce rozebrány a hodnoceny již od počátku první světové války.

Jejich koncentrovaným projevem byly slovenské státoprávní představy, podřízené nakonec realitě společného československého státu. Jeho buržoazní charakter vyvolával však od počátku u proletariátu i u ostatního chudého obyvatelstva tendence ke státoprávním změnám po vzoru Sovětského Ruska, směrem k diktatuře proletariátu. Vznik Maďarské republiky rád učinil tyto snahy na Slovensku otázkou praxe. Jejich koncepcí byla vypracována českou a slovenskou sekcí Socialistické strany

v Maďarsku, v jejichž čele byl český komunista Janoušek. V duchu proletářského internacionalismu a tehdejší orientace na všeobecný mezinárodní rozmach socialistické revoluce mělo být arénou socialistických přeměn samozřejmě nejen Slovensko, ale celá Československá republika, Slováci, Češi i všechny národnostní menšiny. Slovenská republika rad nebyla tudíž zaměřena na rozbití společného státu Čechů a Slováků, měla se stát výchozí základnou jeho socialistických přeměn ekonomicko-sociálních a politických - mezi nimi i státně národnostních po vzoru RSFSR.

Postup maďarské Rudé armády proti československým intervenčním vojenským jednotkám na území východního Slovenska pak bezprostředně umožnil, aby Slovenská republika rad byla vyhlášena. S vojenským postavením Maďarské republiky rad byla Slovenská republika rad spjata celým svým osudem; tato skutečnost však, jak autor přesvědčivě dokládá, neznamená, že by byla nějakou exportovanou pobočkou Maďarské komuny. Byla především produktem vnitřních revolučních sil tíhnoucích k přeměně, k přerůstání buržoazní národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou v dočasně příhodných mezinárodních podmínkách.

Orgány proletářské státní moci se utvářely hned po osvobození jednotlivých míst maďarskou Rudou armádou. Byla to provizorní direktoria (výkonné výbory), které záhy organizovaly volby do místních, okresních a župních rad dělníků, vojáků a rolníků. Postupovalo se podle zásad tehdejší sovětské sjezdové demokracie, zajišťujících preferenci dělnické třídy a vylučujících z účasti na politické moci příslušníky a přísluhovače vykořisťovatelských tříd. Vyhlášení republiky a zřízení nejvyšších orgánů státní moci (Revoluční výkonný výbor a Revoluční vládní rada) tak bylo logickým vyvrcholením revolučního procesu utváření státních orgánů diktatury proletariátu zdola za pomoci představitelů české a slovenské sekce Socialistické strany Maďarska shora, s maximálním využitím zkušeností ze státní výstavby Sovětského Ruska a Maďarské republiky rad.

Tři týdny existence Slovenské republiky rad ovšem nemohly stačit k tomu, aby orgány státní moci byly dobudovány a aby dostatečně rozvinuly svou činnost. Zejména se učinily jen první kroky ke zřízení vlastních ozbrojených sil.

Byl tu však relativně jasný program Slovenské republiky rad, přebírající s některými specifickými odchylkami (včetně chybného řešení agrárního problému) sovětský a maďarský vzor. Sama existence a propagace tohoto programu znamenaly počín dalekosáhlého historického významu, který na celou dějinnou epochu ovlivnil československé dělnické hnutí a stal se inspirací vítězného boje za socialismus po druhé světové válce.

Jozef Klimko pečlivě zachytil všechny úspěchy, kterých pod vedením jednotlivých lidových komisariátů bylo dosaženo při zespolesňování průmyslu a velkostatků, dopravy i obchodu, v oblasti sociální politiky, demokratizace soudnictví, ve školství a osvětě atd. Podařilo se mu ukázat zásluhy i nedostatky vůdců i plasticky vyličit revoluční aktivitu dělnických a rolnických mas v tomto procesu.

V závěrečných pasážích práce autor znovu soustředil pozornost na širší politické a vojenské souvislosti československé i mezinárodní, které se projeví jako limitující faktory, jež skoro na tři desetiletí přerušily nástup slovenského lidu k revoluční přestavbě společnosti, k nastolení socialistické státnosti.

Dragutin Pelikán